

Վ. Պարոտյան

ՊԱՐՏԻՋԱՆԱԿԱՆ ԿՌԻՎՆԵՐԻ ՇԵՐՈՍ ԴԵՆԻՍ ԴԱՎԻԴՈՎԸ 1812 թ.
ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ

Ռազմական փառահեղ անցյալ ունի ռուս մեծ ժողովուրդը: Իր հայրենիքի, իր ազատության և ինքնուրույնության համար ռուս ժողովուրդը դարերի ընթացքում մեծ կռիվներ է մղել իր վրա արշաված օտար հափըշտակիչ ուժերի՝ մոնղոլ-թաթարական հորդանների, գերմանական «շուն ասպետների» (Մարքս), շվեդների և շատ ուրիշների դեմ: Դարեր շարունակ ռուս ժողովուրդը ոչ միայն պահել, պահպանել է իր ազգային ինքնությունը, իր հայրենիքը, այլև ավելի ու ավելի ամրացրել է, դարձնելով այն հզոր ու անպարտելի:

Ռուս ժողովրդի ռազմական հզորությունն ավելի է մեծանում ռուսաց ազատության նոր շրջանում՝ ռուսական հողի համախմբումից և ռուսական ազգային պետության կազմվելուց հետո: Իսկ 18-րդ դարում Ռուսաստանի մղած հաղթական մեծ պատերազմները (25 տարի Շվեդիայի դեմ, 15 տարի թյուրքիայի և այլն) ռուսական ղեկի հմայքը տարածում են ամրոգջ աշխարհում:

Էնգելսը, որ ռազմական գործի լավագույն մասնագետ էր, խոսելով Եվրոպայում անուն հանած շվեդական թագավոր Կարլոս XII-ի բանակի դեմ Պյոտր I-ի բանակի տարած հաղթանակի մասին, ասում է, որ դրանով իսկ ռուսական բանակը ցույց տվեց իր մարտունակությունը և Ռուսաստանի անխնայությունը:

Պյոտր I-ի մղած պատերազմները մեծ դեր են կատարում Ռուսաստանի ինքնուրույնության և ռուս ժողովրդի հայրենասիրության զարգացման գործում: Ինքը՝ Պյոտր I-ը տոգորված էր հայրենասիրական վեհ գաղափարներով: Իր ժամանակին ռուս մեծ ռեզոլյուցիոն-դեմոկրատ Չերնիշևսկին նրան համարում էր առողջ միտք և կենդանի սիրտ ունեցող յուրաքանչյուր ռուս մարդու համար պատրիոտի իդեալ¹:

Ռուս ժողովրդի ռազմական ունակությունները և հայրենասիրական ոգին նոր թափ ու ավելի լայն ծավալ են ստանում նապոլեոնական արշավանքի շրջանում:

Եվրոպայի մի շարք երկրներ նվաճելուց հետո, ինչպես հայտնի է,

¹ Чернышевский, Избр. соч., 1934 г., стр. 333.

Նապոլեոնը ձգտում էր նվաճելու Ռուսաստանը, Միջին Ասիան ու Կովկասը, իսկ այնուհետև՝ Մերձավոր Արևելքն ու Հնդկաստանը։ Նա երազում էր ստեղծել իր համաշխարհային տիրապետությունը։

1812 թվականի հունիսի 23-ին Նապոլեոնը մեծ բանակով արշավում է Ռուսաստանի վրա։ Հայրենիքին սպառնացող ահեղի վտանգը միանգամից ոտքի է հանում ռուս ժողովրդին։ Սկսվում է ռուս ժողովրդի հայրենական մեծ պատերազմը Նապոլեոնյան բանակի դեմ։

Հայրենական պատերազմի հենց սկզբից ռուսական ռեզուլյար բանակի հետ թշնամու դեմ են նետվում ռուս գյուղացիների պարտիզանական խմբերը։ Նապոլեոնի դորքերի հետագա առաջխաղացման հետ թշնամու ձևերն անցած տերիտորիայում պարտիզանների գործողությունները զնալով ավելի ու ավելի են ձգվել։ Սկիզբ է ստնում պարտիզանական ծավալուն մի շարժում, որը ոչ այլ ինչ էր, եթե ոչ ռուս ժողովրդի հայրենասիրական զգացմունքների և ազատասիրական ոգու տարերային մի պոռթկում, հայրենական պատերազմի ձևերից մեկը։ Պատմական բազմաթիվ փաստերով ապացուցված է, որ պարտիզանական շարժման նախաձեռնողները եղել են ռուս հայրենասեր գյուղացիները։ Դեռևս Երմոլովը պատմում է, որ Սմոլենսկի նահանգում գյուղացիներն իրենք էին առաջարկում օժանդակել մեր զորքերին, չխնայելով ոչ իրենց գույքը և ոչ էլ կյանքը¹։

Գյուղացիության մեջ տարերայնորեն ծայր առած պարտիզանական շարժումը շուտով գրավում է ռուսական բանակի հրամանատարությունը ուղղորդությունը։ Առաջին մարդը, որ նկատում և ըմբռնում է պարտիզանական շարժման օգտակարությունը, Դենիս Դավիդովն էր, Իսկոնսկու գնահատությունով՝ «ամենանշանավոր մարդկանցից» մեկը։ «Պատերազմ և խաղաղություն» իր հայտնի աշխատության մեջ Լև Տոլստոյը խոսելով 1812 թվականի հայրենական պատերազմի ժամանակ եղած պարտիզանական կռիվների մասին, ասում է, որ Դենիս Դավիդովը «իր ռուսական հոռատությամբ առաջինն ըմբռնեց այդ ահավոր գարծիխ նշանակությունը»։

Դենիս Դավիդովը սովորական դպրոցի աչքի ընկնող զորավարների՝ Կուտուզովի, Բազրատիոնի, Ռայսկու, Երմոլովի և Կուլենի համակիրներից էր։ Որպես ռազմիկ նա իր մկրտությունն ստացել էր Բազրատիոնի և Կուլենի մոտ, ռուսական բանակի մղած հերոսական մարտերում։ Դենիս Դավիդովը ռազմական մեծ փորձի տեր մարդ էր։ Նա մասնակցել էր 1806—1807 թ. թ. պատերազմներին Պրուսիայում, 1808 թ. Ֆինլանդիայում, 1809—1810 թ. թ. Խյուրբիայում։ Այս բոլոր պատերազմներում Դենիս Դավիդովը եղել էր առաջին շարքերում և նրա անունը, ինչպես ինքն է ասում, «ցցվել էր որպես կողակի նիզակ»։

Քաջ ռազմիկ լինելուց զատ՝ Դենիս Դավիդովը միաժամանակ տաղանդավոր ռազմական պատմագիր էր և բանաստեղծ։ Իսկ այս բոլորի հետ և ամենից առաջ նա բոցաշունչ հայրենասեր էր։ Իր մի բանաստեղծության մեջ նա հետևյալ կերպ է արտահայտում հայրենիքի հանդեպ ունեցած իր սերն ու նվիրվածությունը։

¹ Записки А. П. Ермолова, ч. I, стр. 58, 1863 г.

За тебя на чорта рад,
Наша матушка Россия!

Դենիս Դավիդովի ռազմական հարուստ փորձը, նրա արիությունը, հայրենասիրությունն ու ժողովրդասիրությունն էլ հենց պայմանավորում են սխրագործությունների այն ամբողջ շարանը, որ նա ցույց է տալիս 1812 թվականի հայրենական պատերազմում, որպես բանակային պարտիզանական խմբերի հիմնադիր, որպես հերոս պարտիզան Դենիս Դավիդովը իրեն անվանում է «միմիայն օրհասական 1812 թվականի համար ծնված մարդ»։ Եվ հատկանշական է, երբ Նապոլեոնի զորքերը թափանցելով Ռուսաստանի խորքերը, գրավում են Սմոլենսկը, երբ հայրենիքին սպառնացող վտանգը գնալով աճում է, նա առաջադրում է պարտիզանական կռիվներ մղելու իր հռչակավոր պլանը և խնդրում է հրամանատարությունից իրեն թույլ տալ անցնելու պարտիզանական գործողությունների՝ Զչնամու թիկունքում։

1812 թ. օգոստոսի 21-ին Դավիդովը ներկայանում է գեներալ Բաղրատիոնին և նրան ծանոթացնում է պարտիզանական կռիվների իր պլանին։ «Թշնամին գալիս է մի ճանապարհով, — ասում է նա, — որն իր երկարությունից չափ ու սահման չունի։ Թշնամու կենսական և մարտական մթերքների տրանսպորտը ձգվում է Գժատից մինչև Սմոլենսկ և ավելի... Ի՞նչ են անում կողակային խմբերը ավանգարդում։ Նրանցից բավարար քանակությամբ թողնելով ավանգարդային պոստերը զառապանելու համար, մնալով զածններին անհրաժեշտ է բաժանել առանձին մասերի և նետել Նապոլեոնին հետևող կարավանների մեջ... Նրանք կոչնչացնեն թշնամու բանակի ուժի և կյանքի աղբյուրը։ Հարկավոր է քաջալերել զառապանից ցրված եկած գյուղացիներին և զինվորական պատերազմը վերածել ժողովրդական պատերազմի։ Ասում են՝ եթե Մոսկվան ընկնի և հաղաթյուն կնքվի, մենք հարկադրված կլինենք Հնդկաստանում շաբառակել կռիվները։ Հնդկաստանում իմ հարյուր հազարավոր հայրենակիցների հետ ես կկորչեմ Ռուսաստանին խորթ շահի համար և առանց անվան, իսկ այստեղ ես կմեռնեմ անկախության դրոշի տակ, որի շուրջը համախառնված են թշնամու ճնշումից և անասավածությունից հեծող գյուղացիները»¹։

Նապոլեոնի բանակի դեմ պարտիզանական կռիվներ մղելու իր պլանը մշակելիս՝ Դենիս Դավիդովը լայն չափով օգտագործում է ռուս ժողովրդի նախորդ ժամանակների պարտիզանական կռիվների փորձը, ինչպես և Նապոլեոնի դեմ 1809 թվականին իսպանական ժողովրդի մղած պարտիզանական կռիվների դասերը։ «Իսկական պարտիզանական կռիվը, — ասում է Դավիդովը, — պետք է արտահայտվի ոչ շատ փոքր և ոչ էլ շատ մեծ ձևերով։ Նա չի զբաղվում ոչ ուղեկալներ ստեղծելով, ոչ էլ Թշնամու գլխավոր ուժերին ուղղակի հարված հասցնելով։ Նա պոկում է Թշնամու գոյություն արմատը, զրկում է նրան սննդից ու լիցքից (зарядов) և դժվարացնում է նրա նահանջը։ «Պարտիզանը գործում է ավելի անտաքյամբ, քան ռազմիկը։ Նրա հավատարիմ դաշնակիցը հանկարծակյանա-

¹ Д. Давыдов, Военные записки (дневник партизанских действий 1812 года).

թյունն է: Պարտիզանի գլխավոր խնդիրն է՝ անընդհատ, բոլոր միջոցներով նեղել, անհանգստացնել և հոգնեցնել թշնամուն: Իր գործը տեսնելով՝ պարտիզանն անմիջապես պետք է թագնվի. «Ուրիշը թե չէ, հեռացիր — ահա պարտիզանի տակտիկայի էությունը»:

Թեորետիկական և տակտիկական այսօրինակ հիմունքների վրա էլ Դենիս Դավիդովը կառուցում է իր պարտիզանական գործունեությունը 1812 թ. հայրենական պատերազմում:

Բագրատիոնի միջնորդությամբ Ֆելքմարշալ Կուտուզովից հիսուն հուսար և ութսուն կողակ զինվորներ ստանալով՝ Դենիս Դավիդովն անցնում է թշնամու թիկունքը և սկսում իր պարտիզանական կոմիսերը: Դավիդովի պարտիզանական ջոկատները սերտ կապ պահպանելով գյուղական պարտիզանական խմբերի հետ, զիպուկ հարվածներ են հասցնում թշնամուն թիկունքից: Ամենուրեք նրանք հարձակվում են հակառակորդի կոմունիկացիաների, տրանսպորտի վրա, պայթեցնում են ռազմամթերքի պահեստները, հրկիզում են ֆուրաժը, խանգարում են զինվորներին հաց, ջուր, կերակուր մատակարարելու գործը, փախցնում են գերիներին և խտացնում պարտիզանական ջոկատների շարքերը, հետապնդում, բռնում են փոստատարներին և խլում նրանցից կարևոր օպերատիվ փաստաթղթեր, ոչնչացնում են մարդկորներին և այլն և այլն: Այնքան էֆեկտիվ է լինում Դենիս Դավիդովի պարտիզանական ջոկատների գործունեությունը, որ շատ շուտով նրա համբավը տարածվում է ուսական բանակում և գյուղացիության մեջ: Դենիս Դավիդովի օրինակով մեկը մյուսի հետևից սուսնկի պես աճում են պարտիզանական ջոկատները: Շարքային զինվորներ Չետովերտակովը և Ստեպան Երեմենկոն, գյուղացի Գերասիմ Կուրինը, գեղջկուհի Վասիլիսան, Ֆիգները, Կուզաշևը, Սեսլավինը և շատ ուրիշ հայրենասերներ պարտիզանական խմբեր կազմակերպելով՝ գյուղերում, անտառներում, ճանապարհներին, կամուրջների վրա իրենց հանկարծակի հարձակումներով ահ ու սարսափ են տարածում Ռուսաստան ներխուժած նապոլեոնական զինվորների վրա: Հենց իրենց՝ Ֆրանսիացիների վկայությամբ, բացի Իսպանիայից, գյուղացիությունը ոչ մի տեղ այնպիսի համառ դիմադրություն չէր ցույց տվել իրենց, ինչպես Ռուսաստանում: «Մեր մոտեմալուց յուրաքանչյուր գյուղ վեր էր ածվում կամ խաբույկի, կամ ամբուքյան» — հետագայում դառնություններ խոստովանում էին Ֆրանսիացիները: Դավիդովը ականատես է լինում, թե ինչպես կամավոր կերպով աշխարհագրորի (ոպուչենիե) մեջ մտած գյուղացիները, մեծ ու փոքր, զինված եղաններով, կացիններով, ոմանք էլ զենքերով՝ դիմադրում էին թշնամուն տների, դարպասների հետևից:

Պարտիզանական շարժումների ծավալումից հետո նապոլեոնյան բանակը Ռուսաստանում երբեք ապահով թիկունք չի ունենում: Զվենիգորդսկի օկրուգում պարտիզանները ոչնչացնում և շարքից դուրս են դրում ավելի քան երկու հազար զինվոր և խլում են մի քանի թնդանոթ: Ռուզայում գյուղացի պարտիզաններն սպանում են մոտ հազար հոգու: Պարտիզանուհի Վասիլիսան և նրա հետ գործող համագյուղացի կին պարտիզանները եղաններով ու մահակներով հերոսաբար ոչնչացնում են բազմաթիվ

մարտիկներին և այլասերված սպաների ու զինվորներին: 1812 թ. սեպտեմբեր—հոկտեմբեր, ամիսներին միայն Դավիդովի պարտիզանական ջոկատը 3500 զինվոր և 43 սպա է գերում նապոլեոնյան բանակից: «Պարտիզաններին հանդիպելիս հակառակորդն անմիջապես ցած էր գցում իր զենքերը» ասում է Դավիդովը:

Դենիս Դավիդովի գլխավորած պարտիզանական ջոկատների հերոսական գործողությունները հարկադրում են ռուսական բանակի հրամանատարութանը՝ ավելի մեծ ուշադրություն դարձնել պարտիզանական շարժման վրա և հրաժարվել սկզբնական շրջանի իրենց անվստահ վերաբերմունքից: Դավիդովի երկու ամսվա հերոսական կռիվների փորձից հետո, Ֆելդմարշալ Կուտուզովը նրան շնորհակալություն հայտնելով, ասում է. «Ձեր հաջող փորձերն ինձ ապացույցեցին պարտիզանական կռիվների օգտակարությունը, որոնք այնքան շատ ֆրանսիացի հասցրին, հասցնում են և կհասցնեն թշնամուն»:

Հայտնի է, որ նապոլեոնյան բանակը ջախջախելու իր ստրատեգիական պլանը մշակելիս՝ հռչակավոր գորավարը լայն աեղ էր տվել նաև պարտիզանների ու աշխարհագրի գործողություններին: Կյանքն ամբողջությամբ հաստատեց նրա պլանի ճշտությունը: Պարտիզանները և աշխարհագրորդները հսկայական դեր կատարեցին հայրենական պատերազմը հաղթանակով պսակելու գործում: Նրանք առանձնապես ծանր կորուստներ պատճառեցին թշնամուն նրա նահանջի ժամանակ:

Այսպիսով, ռուսական քաջարի բանակը, հայրենասեր ու անձնագոհ ռուս ժողովրդի հետ ձեռք ձեռքի, մեջք մեջքի տված, իրենց հայրենի հողից դուրս վաճակեցին Նապոլեոնի իմպերիալիստական բանակը: 1812 թվի պատերազմն ավարտվեց ռուս մեծ ժողովրդի լիակատար հաղթանակով: 1812 թվականից, ինչպես Լենինն է ասում, սկսվեց Նապոլեոն Վի հաղթման հզորություն անկումը, որը և ընդհանուր ապստամբությունների ազդանշան հանդիսացավ նրա երոզական տիրապետությունների համար:

Հայրենական պատերազմը ռուս ժողովրդի ընդերքից վեր բարձրացրեց բազմաթիվ հերոսներ, որոնց անունները մի անգամ ընդմիշտ մտան ռուս ժողովրդի պատմության մեջ: Ռուս հայրենասերների այդ փառապանծ պլեադայի շարքում շողողաց նաև հերոս պարտիզան Դենիս Դավիդովի կերպարը: Նրա գովքը երգեցին Պուշկինը, Ժուկովսկին, Բարատինսկին: Ռուսական կյանքի մեծ հայելին՝ Լե Տոլստոյը, «Պատերազմ և խաղաղություն» գրքում անմահացրեց նրա անունը Վասիլի Դենիսով անվան տակ: Եվրոպական թերթերը սկսեցին գրել Դավիդովի մասին: Անգլիացի նշանավոր գրող Վալտեր Սկոտը նրա նկարը կախեց իր առանձնասենյակում:

Սովետական ժողովուրդը միշտ էլ երախտագիտություն է հիշել, իր հայրենիքի ազատության ու անկախության համար մարտնչած հերոսների անունները: Սովետական ժողովուրդը միշտ էլ օգտագործել է նրանց ուսանելի փորձը:

Այժմ էլ, երբ Հիտլերի ֆաշիստական բանդաներն ավազակային հարձակում են գործել մեր երկրի վրա և ձգտում են իրենց արյունոտ թաթը դնել մեր ազատ ու երջանիկ ժողովուրդների վրա, 1812 թ. հայրենական պա-

տերազմի փորձի, համաշխարհային պատմութեան մեջ իր նմանը չունեցող 1918—1920 թ. թ. քաղաքացիական կռիւներէ ժամանակաշրջանի պարտիզանական կռիւներէ փորձի օգտագործումով, սովետական ժողովուրդը, իր հերոսական Կարմիր Բանակի հետ, ջախջախիչ հարված կտա նենգ թշնամուն և, ինչպես միշտ, այս անգամ էլ բարձր կպահի մեր երկրի, մեր ժողովրդի փառքն ու պատիւը: